

การศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยตนเอง
กรณีศึกษา ชุมชนวัดเกาะ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี
Self-guided Study in Cultural Tourist Attraction:
A Case Study of Wat Koh Community,
Phetchaburi Province

ณัฐวุฒิ สุวรรณช่าง

Nuttawut Suwannachang

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

Asst. Prof., Tourism and Hotel Division, Humanities and Social Sciences Faculty,

Phetchaburi Rajabhat University, Phetchaburi

*Corresponding author E-Mail: nuttychan@gmail.com

(Received : December 20, 2019; Revised : March 30, 2020; Accepted: April 1, 2020)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง 2) ศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนวัดเกาะ และ 3) ประเมินผลการนำไปใช้ได้จริงของคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยประกอบด้วย กลุ่มที่หนึ่ง เป็นชาวบ้านในชุมชนวัดเกาะ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง เพื่อเก็บข้อมูลด้านโครงสร้างคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะ กลุ่มที่สอง เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเที่ยวชมในบริเวณชุมชนวัดเกาะ จำนวน 100 คน ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ เพื่อประเมินคุณภาพของคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง โดยใช้แบบประเมินคุณภาพคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ยและร้อยละ ส่วนข้อมูลในส่วนของประวัติความเป็นมาของวัดเกาะและโบราณสถานในชุมชนวัดเกาะที่ใช้นามาสร้างคู่มือท่องเที่ยวรวบรวมใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ แล้วนำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย 1) คู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเองที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นโดยการกำหนดโครงสร้างเนื้อหาจากการจัดประชุมร่วมกับชาวบ้านในชุมชน โดยใช้ชื่อคู่มือว่า “ไหว้พระ ไหว้เจ้าย่านเก่า วัดเกาะ” ประกอบด้วยเนื้อหา 3 ส่วนหลัก ได้แก่ ส่วนที่ 1 “ไหว้พระ” นำเสนอเกี่ยวกับโบราณสถานในบริเวณวัดเกาะและวัดอื่นๆ ที่อยู่บริเวณโดยรอบชุมชนวัดเกาะ ส่วนที่ 2 “ไหว้เจ้า” นำเสนอเกี่ยวกับศาลเจ้าและโรงเจของชาวไทยเชื้อสายจีนในชุมชนวัดเกาะ ส่วนที่ 3 “ย่านเก่า” นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิต และสถานที่ที่น่าสนใจในชุมชนวัดเกาะ 2) ในการศึกษาและ

รวบรวมนองค์ความรู้ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนวัดเกาะ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลและจัดระเบียบข้อมูลเป็นหมวดหมู่ พบว่า ชุมชนวัดเกาะมีศักยภาพที่สามารถจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ เนื่องจากความโดดเด่นด้านศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอันเป็นเอกลักษณ์ ถือเป็นจุดแข็งที่สามารถนำมาเป็นจุดดึงดูดทางการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี 3) ในการประเมินผลการนำไปใช้ได้จริงของคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง พบว่า ในภาพรวมมีความพึงพอใจในคู่มืออยู่ในระดับมากทุกด้าน ($\bar{X} = 4.11$) และความพึงพอใจในคู่มืออยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยด้านที่พึงพอใจในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านความถูกต้องและครอบคลุมของข้อมูลเนื้อหา ($\bar{X} = 4.60$)

คำสำคัญ: คู่มือท่องเที่ยว การศึกษาด้วยตนเอง การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนวัดเกาะ จังหวัดเพชรบุรี

Abstract

The objectives of this research were to: 1) develop a self-guided tour book of Wat Koh community, 2) study and collect knowledge in Wat Koh community, and 3) evaluate practical use of a self-guided tour book of the Wat Koh community. The research target groups consisted of 1) villagers in Wat Koh community using purposive sampling for collecting data on the structure of a self-guided tour book of the Wat Koh community, 2) 100 tourists who visited Wat Koh community using accidental sampling for evaluating practical use of a self-guided tour book. Data were analyzed by using mean and percentage. The information about the history of Wat Koh and archaeological sites in the Wat Koh community used to create a tour book was compiled by historical method and presented by analytical description.

The research results were as follows: 1) The researcher developed a self-guided tour book of Wat Koh community by defining the content structure from a meeting with villagers in the community. Its title was "Waiphra Waichao Yankao Wat Koh". This book consisted of 3 parts: Part 1 "Waiphra" presented archaeological sites in the area of Wat Koh and other temples around Wat Koh community, Part 2 "Waichao" presented the shrines located in Wat Koh community, Part 3 "Yankao Wat Koh" presented the way of life and tourist attractions in Wat Koh community. 2) To study and collect the knowledge in Wat Koh community, it was found that

Wat Koh community had the potential to develop into the cultural tourism attraction. Due to its outstanding arts and cultures and the unique way of life regarded as a strong points that could be used as the tourist attraction, 3) To evaluate practical use of a self-guided tour book of Wat Koh community, it was found that all aspects were satisfied at a high level ($\bar{X} = 4.11$). The aspect that had the highest level was accuracy and comprehensiveness of the content ($\bar{X} = 4.60$)

Keywords: Self-guided study, Self-guided tour book, Cultural tourism, Wat Koh community

บทนำ

จังหวัดเพชรบุรีถือเป็นจังหวัดที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน ด้วยเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ในเขตลุ่มแม่น้ำใกล้บริเวณชายฝั่งทะเล ซึ่งอยู่ในจุดที่เปรียบเสมือนประตูเชื่อมระหว่างภูมิภาคต่าง ๆ ทั้งภายในและนอกประเทศได้โดยสะดวก จึงมีความสำคัญมาตั้งแต่โบราณ ดังปรากฏเรื่องราวการกล่าวถึงทั้งในจารึก ตำนาน พงศาวดารมาเป็นเวลายาวนาน ปัจจุบันเพชรบุรีเป็นจังหวัดที่สำคัญในฐานะที่เป็นจังหวัดที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของภูมิภาคตะวันตก ด้วยมีความหลากหลายทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา น้ำตก ชายหาดที่มีชื่อเสียงรวมถึงความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่า นอกจากนี้ยังมีทรัพยากรทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าและมีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งเหมาะแก่การท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง อันก่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวมากมาย (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543)

ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ถือเป็นศูนย์กลางทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมมาตั้งแต่อดีต มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ วัดสำคัญทางพระพุทธศาสนาตั้งอยู่ทั่วไป นอกเหนือจากจะมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และโบราณคดีแล้ว ยังเต็มไปด้วยวิถีชีวิตแบบชุมชนเก่าที่ผสมผสานความหลากหลายทางวัฒนธรรมจนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว จนได้รับฉายาว่า “อยุธยาที่ยังมีชีวิต”

“ชุมชนวัดเกาะ” มีชื่อเรียกตาม “วัดเกาะ” วัดเก่าแก่ที่มีหลักฐานปรากฏมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ถือเป็นศูนย์กลางของชุมชน ครอบคลุมพื้นที่ตั้งแต่ต้นถนนพานิชเจริญ ที่ชาวบ้านเรียกกันติดปากว่า “หัวถนน” เรื่อยขึ้นไปทางทิศเหนือถึงศาลเจ้าตันโพธิ์ประตูเมือง วกกลับมาทางทิศตะวันออกผ่านถนนสุรพันธ์เข้ามายังถนนมาตยาวงศ์ จากวัดลาดเรื่อยมาจนถึงวัดป้อม ชุมชนวัดเกาะตั้งอยู่ในเขตตำบลท่าราบ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ถือเป็นชุมชนหนึ่งที่มีความพร้อมด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว นอกจากนี้จะมี “วัดเกาะ” ซึ่งเป็นแหล่งศิลปวัฒนธรรมสมัยอยุธยาแล้ว โดยรอบชุมชนยังมีโบราณสถาน วัด บ้านเก่า ที่ยังคงไว้ซึ่งความ

ทรงจำแห่งอดีต นอกจากนี้ชาวบ้านในชุมชนมีวิถีการดำเนินชีวิตที่มีความเป็นเอกลักษณ์ ประกอบสัมมาอาชีพด้วยศิลปะแห่งช่างสกุลเมืองเพชรและยังคงอนุรักษ์ให้เห็นจนถึงทุกวันนี้ ได้แก่ การทำทอง การแกะสลักไม้ และการทำขนมหวานตำรับโบราณอันเลื่องชื่อ ชุมชนวัดเกาะจึงเป็นชุมชนที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นชุมชนแห่งศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแห่งวันวานอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตามการพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวของชุมชนวัดเกาะ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ยังมีข้อจำกัด โดยเฉพาะด้านบุคลากรในชุมชนที่สามารถให้ข้อมูลทางการท่องเที่ยว เนื่องจากด้วยสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เยาวชนคนรุ่นใหม่ที่เป็นลูกหลานของคนในชุมชนย้ายถิ่นฐานออกไปเรียนและทำงานต่างถิ่น จนทำให้ปัจจุบันชุมชนมีแต่ผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่ แม้ว่าในแต่ละสถานที่ แต่ละบ้าน มี “เรื่องราว” และ “ความเป็นมา” ที่น่าสนใจ แต่ยังไม่เคยมีการรวบรวมข้อมูลเป็นองค์ความรู้เพื่อเผยแพร่มาก่อน อีกทั้งเวลานักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมในชุมชน ก็ยังขาดผู้นำชมสถานที่ เนื่องจากในชุมชนมีแต่ผู้อาวุโส แม้ว่าท่านเหล่านั้นจะสามารถเล่าเรื่องราวต่างๆ ในอดีตได้ แต่ด้วยข้อจำกัดทางด้านร่างกาย ก็ไม่สามารถที่จะนำนักท่องเที่ยวเหล่านั้นเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ ในชุมชนได้

ดังนั้น “คู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง” จึงเป็นการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมา เรื่องราววิถีชีวิตของชาวชุมชนวัดเกาะ และเป็นเครื่องมือสำคัญ ที่จะช่วยให้นักท่องเที่ยวที่มาเยือนชุมชนวัดเกาะได้ใช้ศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง โดยคู่มือนี้เมื่อเสร็จสิ้นจะนำไปไว้ที่ชุมชนวัดเกาะ และศาลาวัดเกาะ สำหรับให้นักท่องเที่ยวได้หยิบยืมใช้เที่ยวชมชุมชนได้

“ไหว้พระ ไหว้เจ้า ย่านเก่า วัดเกาะ” เป็นคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ด้วยตนเอง ที่รวบรวมความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิตแห่งชุมชนวัดเกาะ ประกอบด้วยเนื้อหา 3 ส่วนหลัก ได้แก่ “ไหว้พระ” นำเสนอเกี่ยวกับโบราณสถานที่น่าสนใจในบริเวณวัดเกาะ รวมถึงข้อมูลวัดอื่นๆ ที่อยู่บริเวณโดยรอบ “ไหว้เจ้า” นำเสนอเกี่ยวกับศาลเจ้าและโรงเจของชาวไทยเชื้อสายจีนในชุมชนวัดเกาะ ซึ่งถือเป็นชาติพันธุ์ที่มีเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนมาตั้งแต่อดีต และมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนจนถึงปัจจุบัน “ย่านเก่า” นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับบ้านเก่าและสถานที่ที่น่าสนใจที่อยู่ในชุมชนวัดเกาะ นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มเติมเนื้อหาในภาคผนวก “ทอดน่องวัดเกาะ” โดยแบ่งเป็น “เส้นทางท่องเที่ยวแนะนำ” “ขนมหวานย่านวัดเกาะ” และ “ชิมอาหารย่านวัดเกาะ” เพื่อเพิ่มเติมข้อมูลการท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ดังนั้นการพัฒนาคู่มือเพื่อช่วยในการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยตนเอง จึงเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่าควรจะพัฒนาขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยอนุรักษ์และสืบทอดองค์ความรู้ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบุรีได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นการเผยแพร่ความรู้ให้แก่ผู้สนใจและเยาวชนรุ่นหลังได้อย่างยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง
2. เพื่อศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนวัดเกาะ
3. เพื่อประเมินผลการนำไปใช้ได้จริงของคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

1. กลุ่มแรก คือ ประชากรผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้านการท่องเที่ยวในชุมชน ได้แก่ ชาวบ้านในชุมชนวัดเกาะ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Non-probability sampling) เป็นการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) คัดเลือกจากชาวบ้าน เจ้าของบ้าน ร้าน ที่มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในชุมชนวัดเกาะ เพื่อใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเกี่ยวกับโครงสร้างคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา และวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนวัดเกาะ

2. กลุ่มที่สอง คือ นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเที่ยวชมในบริเวณชุมชนวัดเกาะ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ในการสุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวที่จะทำแบบประเมิน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบบังเอิญ (Accidental sampling) ซึ่งใช้แบบประเมินคุณภาพคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเองเป็นเครื่องมือกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนวัดเกาะ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสำรวจวิถีชีวิต ร้าน อาคาร บ้านเก่า ในชุมชนวัดเกาะ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี โดยมีเกณฑ์การสำรวจ 5 ด้าน ได้แก่

- 1.1 ที่ตั้ง
- 1.2 ประวัติความเป็นมา
- 1.3 ลักษณะอาคาร
- 1.4 เอกลักษณ์ที่โดดเด่น
- 1.5 เกร็ดเรื่องเล่าที่น่าสนใจ

2. แบบสำรวจศาลเจ้าและโรงเจของชาวไทยเชื้อสายจีนในชุมชนวัดเกาะ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี โดยมีเกณฑ์การสำรวจ 7 ด้าน ได้แก่

- 2.1 ที่ตั้ง
- 2.2 ประวัติ
- 2.3 ลักษณะอาคาร
- 2.4 รูปเคารพ
- 2.5 ประเพณีที่จัดขึ้น

2.6 เอกลักษณ์ที่โดดเด่น

2.7 เกร็ดเรื่องเล่าที่น่าสนใจ

3. แบบประเมินคุณภาพคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ

4. แบบประเมินคุณภาพคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง สำหรับนักท่องเที่ยว
แบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่

4.1 ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว

4.2 การประเมินคุณภาพคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง

การวิจัยครั้งนี้ ในส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้มีการตรวจสอบเครื่องมือโดยผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนจำนวน 3 ท่าน ส่วนข้อมูลในเชิงปริมาณ ได้มีการทดสอบเครื่องมือโดยการวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ เพื่อหาสัมประสิทธิ์แอลฟาของ Cronbach (Alpha coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.7478 ซึ่งเป็นค่าความเชื่อมั่นที่อยู่ในระดับที่สามารถนำไปใช้ได้ จึงนำแบบสอบถามไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้

วิธีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

1. การพัฒนาคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง ข้อมูลในส่วนของประวัติความเป็นมาของวัดเกาะและโบราณสถานในชุมชนวัดเกาะที่ใช้นามาสร้างคู่มือท่องเที่ยว รวบรวมใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical method) ในการค้นคว้าหาข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิ เช่น เอกสาร หนังสือ ตำรา ที่มีการบันทึกไว้ นำมาถ้อยแถลง จัดระบบ ตีความ สังเคราะห์ เชื่อมโยง เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่ต้องการ แล้วนำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical description) ดำเนินการระหว่างเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม 2559

2. การศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนวัดเกาะ ข้อมูลในส่วนของวิถีชีวิต บ้าน ร้าน อาคารเก่า ศาลเจ้าและโรงเจ ในชุมชนวัดเกาะ ใช้วิธีการลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ โดยการสำรวจและการสัมภาษณ์ แล้วนำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical description) ดำเนินการระหว่างเดือนมกราคม-มีนาคม 2560

3. การประเมินผลการนำไปใช้ได้จริงของคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง ข้อมูลการประเมินคุณภาพคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง เก็บรวบรวมจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนวัดเกาะวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และร้อยละ ดำเนินการระหว่างเดือนเมษายน-ตุลาคม 2560

ขั้นตอนดำเนินการสร้างคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง

1. กำหนดโครงสร้างเนื้อหาคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง มีการดำเนินการดังนี้
 - 1.1 จัดเวทีประชุมร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้ทรงคุณวุฒิและชาวบ้านในชุมชน เพื่อร่วมกันกำหนดเนื้อหาในคู่มือท่องเที่ยว ว่าควรแบ่งเนื้อหาเป็นกี่ส่วนและควรมีสถานที่สำคัญใดในชุมชนวัดเกาะที่ควรนำเสนอในคู่มือบ้าง
 - 1.2 ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการสำรวจความคิดเห็นของชาวบ้านในชุมชน วิเคราะห์เรียบเรียง จัดหมวดหมู่ จัดทำเป็นโครงสร้างเนื้อหาในคู่มือท่องเที่ยว
2. เก็บรวบรวมข้อมูลตามโครงสร้างที่กำหนดในคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง โดยผู้วิจัยมีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามโครงสร้างที่กำหนดในคู่มือ ดังนี้
 - 2.1 ข้อมูลในส่วนของประวัติความเป็นมาของวัดเกาะและโบราณสถานในชุมชนวัดเกาะที่ใช้มาสร้างคู่มือท่องเที่ยว รวบรวมใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical method) ในการค้นคว้าหาข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิ เช่น เอกสาร หนังสือ ตำรา ที่มีการบันทึกไว้ นำมาถ้อยแถลง จัดระบบ ตีความ สังเคราะห์ เชื่อมโยง เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่ต้องการ แล้วนำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical description)
 - 2.2 ข้อมูลในส่วนของวิถีชีวิตในชุมชนวัดเกาะ ศาลเจ้า โรงเจ บ้าน ร้าน อาคารเก่า ใช้วิธีการลงพื้นที่ชุมชนวัดเกาะเก็บข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ โดยการสำรวจและการสัมภาษณ์ แล้วนำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical description)
 - 2.3 เรียบเรียงเนื้อหา จัดรูปเล่มคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง
3. ส่งร่างคู่มือให้ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนจำนวน 3 ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิชาการจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาและความเหมาะสมในการใช้งานคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง
4. ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมข้อมูลตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ
5. ประเมินคุณภาพคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง โดยเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนวัดเกาะ จำนวน 100 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ยและร้อยละ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยตนเอง กรณีศึกษา ชุมชนวัดเกาะ อำเภอมือง จังหวัดเพชรบุรี” ผู้วิจัยนำเสนอสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ ข้อที่ 1 เพื่อพัฒนาคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง

ในการพัฒนาคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง ผู้วิจัยมีการกำหนดโครงสร้างเนื้อหา คู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง โดยการจัดเวทีประชุมร่วมกันกับชาวบ้านในชุมชน เพื่อ

ร่วมกันกำหนดเนื้อหาในคู่มือท่องเที่ยว นำข้อมูลจากการสำรวจความคิดเห็นของชาวบ้านในชุมชนวิเคราะห์ เรียบเรียง จัดหมวดหมู่ จัดทำเป็นโครงสร้างเนื้อหาในคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง จากนั้นส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนและผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการตรวจสอบ โดยใช้ชื่อคู่มือว่า “ไหว้พระ ไหว้เจ้า ย่านเก่า วัดเกาะ” ขนาดหนังสือพ็อกเก็ตบุ๊ก (Pocket book) ความยาว 86 หน้า ประกอบด้วยเนื้อหา 3 ส่วนหลัก ได้แก่

ส่วนที่ 1 “ไหว้พระ” นำเสนอเกี่ยวกับโบราณสถานที่น่าสนใจในบริเวณวัดเกาะ รวมถึงข้อมูลวัดอื่นๆ ที่อยู่บริเวณโดยรอบชุมชนวัดเกาะ

ส่วนที่ 2 “ไหว้เจ้า” นำเสนอเกี่ยวกับศาลเจ้าและโรงเจของชาวไทยเชื้อสายจีนในชุมชนวัดเกาะ

ส่วนที่ 3 “ย่านเก่า” นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิต บ้านเก่าและสถานที่ที่น่าสนใจที่อยู่ในชุมชนวัดเกาะ

นอกจากนี้ ยังได้เพิ่มข้อมูลในภาคผนวก “ทอดน่องวัดเกาะ” นำเสนอข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะเพิ่มเติม โดยแบ่งเป็น 3 ส่วนย่อย ได้แก่ “เส้นทางท่องเที่ยวแนะนำ” “ขนมหวานย่านวัดเกาะ” และ “ชิมอาหารย่านวัดเกาะ”

วัตถุประสงค์ ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนวัดเกาะ

การศึกษารวบรวมข้อมูลในส่วนของประวัติความเป็นมาของวัดเกาะและโบราณสถานในชุมชนวัดเกาะที่ใช้นามมาสร้างคู่มือท่องเที่ยว รวบรวมใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical method) ในการค้นคว้าหาข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิ เช่น เอกสาร หนังสือ ตำรา ที่มีการบันทึกไว้นามากล้นกรอง จัดระบบ ตีความ สังเคราะห์ เชื่อมโยง เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่ต้องการ แล้วนำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical description) ส่วนข้อมูลด้านวิถีชีวิตในชุมชนวัดเกาะ ศาลเจ้า โรงเจ บ้าน ร้าน อาคารเก่า ใช้วิธีการลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ โดยการสำรวจและการสัมภาษณ์ แล้วนำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical description) ในคู่มือ 4 ส่วนหลัก ตามชื่อของคู่มือ “ไหว้พระ ไหว้เจ้า ย่านเก่า วัดเกาะ” มีรายละเอียดที่นำเสนอในคู่มือตามหัวข้อดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 “ไหว้พระ” นำเสนอเกี่ยวกับโบราณสถานที่น่าสนใจในบริเวณวัดเกาะ รวมถึงข้อมูลวัดอื่นๆ ที่อยู่บริเวณโดยรอบ ได้แก่

1. วัดเกาะ ประกอบไปด้วย โบราณสถานและโบราณวัตถุ ได้แก่
 - 1.1 อุโบสถวัดเกาะ
 - 1.2 เจดีย์ทรงเครื่องและตุ๊กตาจีน
 - 1.3 ศาลาการเปรียญ
 - 1.4 กุฏิสามห้อง

- 1.5 พิพิธภัณฑ์วัดเกาะ
- 1.6 ศาลากรมหมื่นมเหศวร
- 1.7 อาคารโรงเรียนปริยัติธรรม
2. วัดอื่นๆ บริเวณโดยรอบชุมชนวัดเกาะ ได้แก่
 - 2.1 วัดลาด
 - 2.2 วัดสนามพราหมณ์
 - 2.3 วัดชีว์ประเสริฐ
 - 2.4 วัดป้อม

ส่วนที่ 2 “ไหว้เจ้า” นำเสนอเกี่ยวกับศาลเจ้าและโรงเจของชาวไทยเชื้อสายจีนในชุมชนวัดเกาะ ซึ่งถือเป็นชาติพันธุ์ที่มีเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนมาตั้งแต่อดีต และมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนจนถึงปัจจุบัน ทั้งหมดจำนวน 6 แห่ง เรียงลำดับตามความใกล้เคียงวัดเกาะ ได้ดังนี้

1. ศาลเจ้าบ้านปิ่น (万沙本头)
2. ศาลเจ้าวัดลาด (老本头庙)
3. ศาลเจ้าตันโพธิ์ประตูเมือง (城隍古庙)
4. โรงเจหยกลักิ้ว (永乐坛)
5. โรงเจเต็กฮวยฮุดตึ้ง (德华佛堂)
6. ศาลเจ้าฮกสิ่วเก็งศาลาบ้านจีน พานิชย์ฮกเกี้ยน (福寿宫) และโรงเจอักเสียนเสียนตึ้ง (学善善堂) (ตั้งอยู่ที่เดียวกัน รวมเป็น 1 แห่ง)

ส่วนที่ 3 “ย่านเก่า” นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิต บ้านเก่าและสถานที่ที่น่าสนใจที่อยู่ในชุมชนวัดเกาะ ได้แก่

1. บ้านพ่อโซ ตระกูลช่างทองแห่งเมืองเพชร
2. บ้านป่าเนือง แฝงสีคำ
3. บ้านท่าทองเจ็ญ
4. บ้านขนมไทยครูปราณี
5. บ้านวาดเวียงไชย
6. บ้านหมื่นสุขประสารราษฎร์
7. อาคารบ้านไม้สมัยรัชกาลที่ 6-7
8. อาคารพาณิชย์สมัยรัชกาลที่ 7-8
9. สะพานทำสรง
10. ร้านเต้าหู้ตันโพธิ์
11. ร้านขายยาแผนโบราณ “เต็กแซต้ง”

ภาคผนวก “ทอดน่องวัดเกาะ” นำเสนอข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะเพิ่มเติม โดยแบ่งเป็น 3 ส่วนย่อย ได้แก่

ส่วนที่ 1 “เส้นทางท่องเที่ยวแนะนำ” เป็นเส้นทางท่องเที่ยวภายใน 1 วัน ที่แนะนำโดยผู้วิจัย

“ขนมหวานย่านวัดเกาะ” นำเสนอข้อมูลร้านขนมหวานในชุมชนวัดเกาะ จำนวน 8 ร้าน ได้แก่

1. บ้านขนมไทยครูปราณี
2. ขนมผิงบ้านพิโป่ง
3. ขนมหม้อแกงแสงมณี
4. ขนมหม้อแกงแม่อุบล
5. เต้าทึงต้นโพธิ์
6. ร้านข้าวเกรียบน้ำเพชร
7. ร้านเพชรนวลรัตน์
8. ขนมเปียะฮั่วเส็ง

“ชิมอาหารย่านวัดเกาะ” นำเสนอข้อมูลร้านอาหารในชุมชนวัดเกาะ จำนวน 7 ร้าน ได้แก่

1. ก๋วยเตี๋ยวเจ๊นง
2. ก๋วยเตี๋ยวเรือโบราณเมืองพริบพรี
3. รับแขก ข้าวหมกไก่
4. ก๋วยเตี๋ยวปลาแม่ฉัตร
5. เจ๊เป้า ก๋วยเตี๋ยวน้ำแดง
6. ข้าวมันไก่เจ๊ใหญ่
7. ก๋วยเตี๋ยวน้ำแดงป่าไทย

วัตถุประสงค์ ข้อที่ 3 เพื่อประเมินผลการนำไปใช้ได้จริงของคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง

ข้อมูลการประเมินคุณภาพคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนวัดเกาะ จำนวน 100 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบบังเอิญ (Accidental sampling) โดยใช้แบบประเมินคุณภาพคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง ซึ่งผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิและการทดสอบเครื่องมือทางสถิติ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และร้อยละ แบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว และการประเมินคุณภาพคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง มีรายละเอียดดังนี้

นักท่องเที่ยวเกือบทั้งหมดมีระดับการศึกษาปริญญาตรี (ร้อยละ 88.0) เกือบสามในสี่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 64.0) มีอาชีพนักเรียน / นักศึกษา (ร้อยละ 68.0) เดินทางท่องเที่ยวแบบมาเป็น

กลุ่มกับคณะ (ร้อยละ 68.0) และเดินทางมาท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะเป็นครั้งแรก (ร้อยละ 73.0) เกือบครึ่งหนึ่ง มีอายุระหว่าง 21-25 ปี (ร้อยละ 46.0) อาศัยอยู่ในภาคตะวันตก (ร้อยละ 46.0) และมีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท (ร้อยละ 46.0) นักท่องเที่ยวเกินครึ่งรู้จักชุมชนวัดเกาะจากอินเทอร์เน็ต (Internet) (ร้อยละ 55.0) ส่วนเหตุผลที่ทำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะมากที่สุดคือ สนใจศิลปะของวัดเกาะ เช่น ภาพเขียนฝาผนังโบสถ์ ($\bar{X} = 7.25$)

ผลการประเมินคุณภาพคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง ในภาพรวมมีความพึงพอใจในคู่มืออยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.11$) และความพึงพอใจในคู่มืออยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยด้านที่พึงพอใจในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านความถูกต้องและครอบคลุมของข้อมูลเนื้อหา ($\bar{X} = 4.60$)

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยตนเอง กรณีศึกษา ชุมชนวัดเกาะ อำเภอมือง จังหวัดเพชรบุรี” ผู้วิจัยมีข้ออภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. การพัฒนาคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง

แม้ว่าชุมชนวัดเกาะ อำเภอมือง จังหวัดเพชรบุรี จะเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน มีศิลปวัฒนธรรมและรูปแบบวิถีชีวิตอันเป็นเอกลักษณ์ มีความพร้อมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่การพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวของชุมชนวัดเกาะ อำเภอมือง จังหวัดเพชรบุรี ยังมีข้อจำกัด โดยเฉพาะด้านบุคลากรในชุมชนที่สามารถให้ข้อมูลทางการท่องเที่ยวเนื่องด้วยสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เยาวชนคนรุ่นใหม่ที่เป็นลูกหลานของคนในชุมชนย้ายถิ่นฐานออกไปเรียนและทำงานต่างถิ่น จนทำให้ปัจจุบันในชุมชนมีแต่ผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่ แม้ว่าในแต่ละสถานที่ แต่ละบ้าน มี “เรื่องราว” และ “ความเป็นมา” ที่น่าสนใจ แต่ยังไม่เคยมีการรวบรวมข้อมูลเป็นองค์ความรู้เพื่อเผยแพร่มาก่อน อีกทั้งเวลานักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมในชุมชน ก็ยังขาดผู้นำชมสถานที่ เนื่องด้วย ในชุมชนมีแต่ผู้สูงอายุ แม้ว่าท่านเหล่านั้นจะสามารถเล่าเรื่องราวต่างๆ ในอดีตได้ แต่ด้วยข้อจำกัดทางด้านร่างกาย ก็ไม่สามารถที่จะนำนักท่องเที่ยวเหล่านั้นเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ ในชุมชนได้ ดังนั้น การจัดทำ “คู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง” จึงเป็นเครื่องมือสำคัญ ที่จะช่วยให้นักท่องเที่ยวที่มาเยือนชุมชนวัดเกาะได้ใช้ศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง โดยคู่มือนี้เมื่อเสร็จสิ้นจะนำไปไว้ที่ชุมชนวัดเกาะ และศาลา วัดเกาะ สำหรับให้นักท่องเที่ยวได้หยิบยืมใช้ท่องเที่ยวชมชุมชนได้

การให้ความรู้และแนวทางปฏิบัติตนที่ถูกต้องเหมาะสมกับนักท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังที่ กัลยาณี กุลชัย (2560) ทำการวิจัยเรื่อง การสร้างคู่มือการท่องเที่ยวชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอยะยง จังหวัดสมุทรปราการ โดยได้กล่าวไว้ว่า กระบวนการให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยว โดยเฉพาะการสื่อความหมาย จะช่วยแจ้งข้อมูลข่าวสาร ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว

และยังสามารถสอดแทรกความรู้ในด้านวัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ วิถีชีวิตและการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจและประทับใจในประสบการณ์ที่ได้รับจากการเดินทางมาท่องเที่ยวทำให้เกิดจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ นำมาซึ่งพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม มีความรับผิดชอบ นำไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

การสื่อความหมายสามารถดำเนินการในพื้นที่ท่องเที่ยวได้หลายวิธี เช่น การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารประชาสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยว การจัดนิทรรศการ การจัดเส้นทางเดินธรรมชาติ การจัดทำแผ่นป้าย แผ่นพับ โปสเตอร์ และคู่มือสื่อความหมาย พบว่า คู่มือสื่อความหมายจะได้เปรียบกว่าการสื่อความหมายด้วยวิธีอื่นๆ นั่นคือ ไม่ต้องใช้เงินทุนในการผลิตสูง ไม่สิ้นเปลืองบุคลากร สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำได้ ไม่ต้องใช้สถานที่เฉพาะในการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ยังใช้ได้ทั้งในขณะท่องเที่ยวภายในแหล่งท่องเที่ยวและภายนอกแหล่งท่องเที่ยวอีกด้วย (สุจริต มานิตกุล, 2552)

ดังนั้น การสร้างคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง จึงเป็นการสื่อความหมายรูปแบบหนึ่ง ที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน โดยการให้ความรู้และแนวปฏิบัติในการท่องเที่ยวชุมชนแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งแม้ว่าในบางสถานการณ์ชุมชนขาดผู้นำเที่ยว ชุมชน แต่นักท่องเที่ยวก็ยังสามารถใช้คู่มือเป็นเครื่องมือศึกษาหาความรู้ในการท่องเที่ยวในชุมชนได้ด้วยตนเองได้ ถือเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนรูปแบบหนึ่ง

ในการพัฒนาคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง ผู้วิจัยได้สร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยได้มีการประชุมร่วมกับชาวบ้านในชุมชนวัดเกาะ เพื่อร่วมกันกำหนดโครงสร้างเนื้อหาในคู่มือ ซึ่งจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคู่มือท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า การสร้างคู่มือท่องเที่ยวชุมชนที่มีประสิทธิภาพ มีเนื้อหาที่ถูกต้อง ครบคลุม และเหมาะสม นั้น ควรมาจากกระบวนการมีส่วนร่วมของคนชุมชน ในการระดมความคิดเห็น สร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อกำหนดโครงสร้างเนื้อหาของคู่มือท่องเที่ยว คนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการร่วมกันกำหนดอัตลักษณ์หรือจุดเด่นของตนเอง เพราะคนในชุมชนเองย่อมต้องทราบถึงข้อมูลความเป็นตัวตน ข้อดี จุดเด่น จุดที่ต้องการนำเสนอ หรือจุดขายของชุมชนตนเองได้เป็นอย่างดีดีกว่าจากคนภายนอกชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กัลยาณี กุลชัย (2560) ที่ได้สร้างคู่มือการท่องเที่ยวชุมชน ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อกำหนดแหล่งท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุจริต มานิตกุล (2552) ที่ได้พัฒนาคู่มือท่องเที่ยวชุมชนบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี โดยดำเนินการสร้างคู่มือชุมชนและมีการประเมินผล ซึ่งผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า ในการสร้างคู่มือท่องเที่ยวชุมชนใดๆ ก็ตาม ควรที่จะนำกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างคู่มือท่องเที่ยวชุมชนด้วย

การสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนในการร่วมกันกำหนดโครงสร้างเนื้อหาในคู่มือท่องเที่ยว นอกจากจะได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน และมีความเป็นจริงแล้ว ยังเป็นการสร้างความรู้สึกภาคภูมิใจ ความหวงแหน และความรับผิดชอบร่วมต่อศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน วิถีชีวิต และแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนของตนให้เกิดมีขึ้นกับคนในชุมชนอีกด้วย

เมื่อผู้วิจัยได้โครงสร้างเนื้อหาจากการร่วมแสดงความคิดเห็นจากชาวบ้านในชุมชนแล้ว จึงลงพื้นที่เก็บข้อมูลทั้งส่วนปฐมภูมิและทุติยภูมิ จากนั้นนำมาเรียบเรียงเป็นคู่มือท่องเที่ยวด้วยตนเอง ใช้ชื่อคู่มือว่า “ไหว้พระ ไหว้เจ้า ย่านเก่า วัดเกาะ” เพื่อให้มีความคล่องจองกันและจำได้ง่าย โดยจัดทำเป็นหนังสือขนาดพ็อกเก็ตบุ๊ก (Pocket book) ความยาว 86 หน้า ประกอบด้วยเนื้อหา 3 ส่วนหลัก แบ่งบทเป็นส่วนตามชื่อเรื่อง 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 “ไหว้พระ” นำเสนอเกี่ยวกับโบราณสถานที่น่าสนใจในบริเวณวัดเกาะ รวมถึงข้อมูลวัดอื่นๆ ที่อยู่บริเวณโดยรอบชุมชนวัดเกาะ ส่วนที่ 2 “ไหว้เจ้า” นำเสนอเกี่ยวกับศาลเจ้าและโรงเจของชาวไทยเชื้อสายจีนในชุมชนวัดเกาะ ส่วนที่ 3 “ย่านเก่า” นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิต บ้านเก่าและสถานที่ที่น่าสนใจที่อยู่ในชุมชนวัดเกาะ นอกจากนี้ ยังได้เพิ่มข้อมูลในภาคผนวก “ทอดน่องวัดเกาะ” นำเสนอข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะเพิ่มเติม โดยแบ่งเป็น 3 ส่วนย่อย ได้แก่ “เส้นทางท่องเที่ยวแนะนำ” “ขนมหวานย่านวัดเกาะ” และ “ชิมอาหารย่านวัดเกาะ”

โดยหลักในการพัฒนาคู่มือท่องเที่ยวนั้น ผู้วิจัยพิจารณาจากปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคู่มือ ได้แก่ การจัดรูปแบบ ข้อมูลเนื้อหา การใช้ภาษา และภาพประกอบ เพราะการที่รูปภาพประกอบสวยงาม เนื้อหาสาระดี อ่านแล้วเข้าใจง่าย ขนาดของเล่มกะทัดรัด เนื้อหาไม่มากเกินไป เหมาะมือในการหยิบอ่าน ผนวกกับการจัดรูปแบบสวยงาม ก็จะส่งผลให้คู่มือนี้ที่น่าอ่าน เหมาะสมกับการนำไปใช้และเผยแพร่มากยิ่งขึ้น โดยหลักการสร้างคู่มือดังกล่าว สอดคล้องกับหลักการสร้างคู่มือท่องเที่ยวชุมชน ตำบลบางน้ำผึ้งอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ของกัลยาณี กุลชัย (2560) ซึ่งมีหลักในการพัฒนาคู่มือ คือ การจัดรูปแบบ ข้อมูลเนื้อหา การใช้ภาษาและรูปภาพประกอบสวยงาม เนื้อหาสาระดี อ่านแล้วเข้าใจง่าย ขนาดของเล่มกะทัดรัด เนื้อหาไม่มากเกินไป เหมาะมือในการหยิบอ่าน และการจัดรูปแบบสวยงาม ภาพประกอบสวยงาม ทำให้น่าอ่าน

เมื่อผู้วิจัยได้จัดทำคู่มือเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ได้จัดการสัมมนาตรวจสอบคู่มือท่องเที่ยวโดยได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการ จำนวน 4 ท่าน โดยแบ่งเป็น ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการท่องเที่ยว จำนวน 2 ท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ จำนวน 1 ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาษาและวัฒนธรรมจีน จำนวน 1 ท่าน ร่วมกันพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ ผลการพิจารณาตรวจสอบคู่มือจำแนกเป็น 10 ประเด็น ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิก็ได้ให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะไปในทางเดียวกัน คือ 1) ขนาดรูปแบบ เหมาะสม กะทัดรัด จับถนัดมือ ถือกระชับ เหมาะกับเวลาเดินถือและชมสถานที่ต่างๆ ไปด้วยกัน 2) การจัดรูปแบบและแบ่งบทเนื้อหาเหมาะสม แบ่งบทเนื้อหาได้สอดคล้องกับชื่อหนังสือ 3) ความถูกต้องและครอบคลุมของข้อมูล

เนื้อหา เหมาะสม เนื้อหามีความครอบคลุม มีคำพิศบายเล็กน้อย 4) ความน่าสนใจของภาพประกอบภายในเล่ม เหมาะสม หน้าปกดูดี ดึงดูดใจ ภาพประกอบภายในสวยงาม น่าสนใจ สื่อความได้ชัดเจน แต่ควรเป็นภาพสี เพราะจะทำให้เห็นรายละเอียดในภาพ และจะทำให้มีความน่าสนใจยิ่งขึ้น 5) การใช้ภาษาและคำอธิบายที่เข้าใจง่าย เหมาะสม ใช้ภาษาได้ดี อ่านเข้าใจง่าย 6) ความครอบคลุมสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน เหมาะสม ครอบคลุม ครบถ้วน 7) ความเหมาะสมของคู่มือสำหรับการศึกษด้วยตนเอง มีแผนที่ท้ายเล่มทำให้เข้าใจง่าย เนื้อหาแบ่งหมวด สอดคล้องกับชื่อเรื่อง แต่ควรเพิ่มเลขหน้าหลังชื่อสถานที่ในแผนที่ท่องเที่ยวว่าวัดเกาะ เพื่อสะดวกในการนำไปศึกษาด้วยตัวเอง 8) ข้อมูลและเส้นทางที่แนะนำในคู่มือสามารถนำไปใช้ได้จริง เหมาะสม เป็นคู่มือที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ 9) ความเหมาะสมในการนำไปเผยแพร่ให้เกิดประโยชน์ เหมาะสม สามารถนำไปใช้เพื่อการอ้างอิงงานวิชาการ ผู้อ่านจะได้รับประโยชน์จากคู่มือเล่มนี้ และ 10) ความพึงพอใจต่อการใช้งานคู่มือในภาพรวม มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

2. การศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนวัดเกาะ

การศึกษารวบรวมข้อมูลในส่วนของประวัติความเป็นมาของวัดเกาะและโบราณสถานในชุมชนวัดเกาะที่ใช้นามารสร้างคู่มือท่องเที่ยวด้วยตนเองนั้น ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิ โดยการลงพื้นที่ สัมภาษณ์ เก็บข้อมูลจริงจากสถานที่และบุคคลในชุมชน และข้อมูลทุติยภูมิ โดยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา หนังสือ แล้วรวบรวม วิเคราะห์ จัดระเบียบข้อมูลเป็นหมวดหมู่ ตามชื่อของคู่มือ “ไหว้พระ ไหว้เจ้า ย่านเก่า วัดเกาะ” โดยมีการนำเสนอข้อมูลในเล่มเป็น 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 “ไหว้พระ” นำเสนอเกี่ยวกับโบราณสถานที่น่าสนใจในบริเวณวัดเกาะ รวมถึงข้อมูลวัดอื่นๆ ที่อยู่บริเวณโดยรอบ ได้แก่ 1) วัดเกาะ ประกอบไปด้วยโบราณสถานและโบราณวัตถุ ได้แก่ อุโบสถวัดเกาะ เจดีย์ทรงเครื่องและตุ๊กตาจีน ศาลาการเปรียญ กุฏิสามห้อง พิพิธภัณฑวัดเกาะ ศาลากรมหมื่นมเหศวร และอาคารโรงเรียนปริยัติธรรม 2) วัดอื่นๆ บริเวณโดยรอบชุมชนวัดเกาะ ได้แก่ วัดลาด วัดสนามพราหมณ์ วัดชีวประเสริฐ และวัดป้อม ส่วนที่ 2 “ไหว้เจ้า” นำเสนอเกี่ยวกับศาลเจ้าและโรงเจของชาวไทยเชื้อสายจีนในชุมชนวัดเกาะ ซึ่งถือเป็นชาติพันธุ์ที่มีเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนมาตั้งแต่อดีต และมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนจนถึงปัจจุบัน ทั้งหมดจำนวน 6 แห่ง เรียงลำดับตามความใกล้เคียงวัดเกาะ ได้ดังนี้ 1) ศาลเจ้าบ้านปิ่น (万沙本头) 2) ศาลเจ้าวัดลาด (老本头庙) 3) ศาลเจ้าตันโพธิ์ประตูเมือง (城隍古庙) 4) โรงเจหยกหลักตัว (永乐坛) 5) โรงเจเด็กฮวยฮุดตัง (德华佛堂) 6) ศาลเจ้าฮกสวี่เก็งศาลาบ้านจีนพานิชย์ฮกเกี้ยน (福寿宫) และ โรงเจฮักเสียนเสี้ยนตัง (学善善堂) (ตั้งอยู่ที่เดียวกัน รวมเป็น 1 แห่ง) ส่วนที่ 3 “ย่านเก่า” นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิต บ้านเก่าและสถานที่ที่น่าสนใจอยู่ในชุมชนวัดเกาะ ได้แก่ 1) บ้านพ่อโซ ตระกูลช่างทองแห่งเมืองเพชร 2) บ้านป่าเนือง แผงสีกา 3) บ้านท่าทองเจ็ญ 4) บ้านขนมไทยครูปราณี 5) บ้านวาดเวียงไชย 6) บ้านหมื่นสุขประสารราชบุร 7) อาคารบ้านไม้สมัยรัชกาลที่ 6-7 8) อาคารพาณิชย์สมัยรัชกาลที่ 7-8 9) สะพานท่าสร้ง 10) ร้านเต้าหู้ตันโพธิ์

และ 11) ร้านขายยาแผนโบราณ “เต็กเซตัง” นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้เพิ่มเติมข้อมูลในภาคผนวก โดยใช้ชื่อว่า “ทอดน่องวัดเกาะ” นำเสนอข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะเพิ่มเติม โดยแบ่งเป็น 3 ส่วนย่อย ได้แก่ “เส้นทางท่องเที่ยวแนะนำ” เป็นเส้นทางท่องเที่ยวภายใน 1 วัน ที่แนะนำโดยผู้วิจัย “ขนมหวานย่านวัดเกาะ” นำเสนอข้อมูลร้านขนมหวานในชุมชนวัดเกาะจำนวน 8 ร้าน ได้แก่ 1) บ้านขนมไทยครุฑราณี 2) ขนมฝักบัวที่โป่ง 3) ขนมหม้อแกงแสงมณี 4) ขนมหม้อแกงแม่อุบล 5) เต้าทึงต้นโพธิ์ 6) ร้านข้าวเกรียบน้ำเพชร 7) ร้านเพชรนวลรัตน์ และ 8) ขนมเปียะฮั่วเส็ง “ชิมอาหารย่านวัดเกาะ” นำเสนอข้อมูลร้านอาหารในชุมชนวัดเกาะ จำนวน 7 ร้าน ได้แก่ 1) ก๋วยเตี๋ยวเจ๊นง 2) ก๋วยเตี๋ยวเรือโบราณเมืองพรบพรี 3) รับแขก ข้าวหมกไก่ 4) ก๋วยเตี๋ยวปลาแม่ฉัตร 5) เจ๊เป่า ก๋วยเตี๋ยวน้ำแดง 6) ข้าวมันไก่เจ๊ใหญ่ และ 7) ก๋วยเตี๋ยวน้ำแดง ป้าไทย

ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลบริบทของชุมชนวัดเกาะเพื่อนำมาพัฒนาเป็นคู่มือท่องเที่ยวพบว่า แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนวัดเกาะนั้นมีศักยภาพที่สามารถจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงของจังหวัดเพชรบุรีได้ เนื่องจากความโดดเด่นด้านศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนวัดเกาะอันเป็นเอกลักษณ์ ผนวกกับการผสมกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมไทยและจีนที่ยังคงสืบทอดมาจนถึงวันนี้ ถือเป็นจุดแข็งที่สามารถนำมาเป็นจุดดึงดูดทางการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี แต่ข้อจำกัด คือ พื้นที่ดังกล่าวยังไม่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเป้าหมายหรือพื้นที่หลักทางการท่องเที่ยว ขาดบุคลากรในการนำชมชุมชน และชาวบ้านในชุมชนบางส่วนยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว แต่ก็ยังมีโอกาสในการพัฒนา โดยต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างชาวบ้านในชุมชนและจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ลัคนา ชูใจ และคณะ (2550) ที่ได้ศึกษาบริบทแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนวัดเกาะ ได้เสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน คือ การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน การสร้างความเข้าใจแก่คนในชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง จัดแผนและสร้างแนวทางการจัดการระบบที่เหมาะสม ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นให้แก่เยาวชนรุ่นหลังให้เห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์เฉพาะในท้องถิ่นของตนเอง และที่สำคัญคือ การสร้างเครือข่ายและมีส่วนร่วมกับองค์กรต่างๆ เพื่อสร้างแนวทางร่วมกันอย่างจริงจังในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนวัดเกาะให้เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมและยั่งยืน นอกจากนี้ มธุรส ปราบไพร และคณะ (2550) ได้ศึกษาผลกระทบจากการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนวัดเกาะ ได้เสนอแนวทางในการจัดการและการป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยว คือ การจัดการความรู้/คลังข้อมูลที่มีอยู่ในชุมชน การบูรณาการและการประสานงาน การจัดการด้านพื้นที่ การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม สำหรับข้อเสนอแนะจากการวิจัย ได้แก่ การจัดการให้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ พัฒนาศักยภาพของบุคลากรในท้องถิ่น สร้างระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชน ภาครัฐควรเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมชุมชน และพัฒนาให้เป็นแหล่ง

ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานทางการท่องเที่ยว และมลพิษา แจ่มจันทร และคณะ (2550) ทำการวิจัยเรื่อง การจัดระบบข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนวัดเกาะ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีหน่วยงานหลักที่เป็นผู้ประสานงานเชื่อมโยงระหว่างประชาชนกับหน่วยงานในชุมชน เพื่อให้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนวัดเกาะเป็นไปในทางเดียวกัน และเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ รวมถึงเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ ชายชาญ ปฐมกาญจนา และนรินทร์ สังข์รักษา (2556) ที่ได้ทำการวิจัย แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตลาดบางหลวง อำเภอ บางเลน จังหวัดนครปฐม และได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีการพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ที่มีจิตอาสาในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน ด้านการเงินหรืองบประมาณ ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลหรือท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนงบประมาณในจำนวนที่มากพอ ควรมีการรวมกลุ่มกันในการให้ความช่วยเหลือประสานงานและให้ข้อมูลเพื่อเป็นเครือข่ายซึ่งกันและกัน

3. การประเมินผลการนำไปใช้ได้จริงของคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง

ในการประเมินคุณภาพคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนวัดเกาะ จำนวน 100 คน ระหว่างเดือนพฤษภาคม-ตุลาคม 2560 ใช้วิธีการคัดเลือกแบบบังเอิญ (Accidental selection) โดยใช้แบบประเมินคุณภาพคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และร้อยละ แบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว และการประเมินคุณภาพคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง ในส่วนของข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวเกือบทั้งหมดมีระดับการศึกษาปริญญาตรี เกือบสามในสี่เป็นเพศหญิง มีอาชีพนักเรียน / นักศึกษา เดินทางท่องเที่ยวแบบมาเป็นกลุ่มกับคณะ และเดินทางมาท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะเป็นครั้งแรก เกือบครึ่งหนึ่ง มีอายุระหว่าง 21-25 ปี อาศัยอยู่ในภาคตะวันตก และมีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท นักท่องเที่ยวเกินครึ่งรู้จักวัดเกาะจากอินเทอร์เน็ต (Internet) ส่วนเหตุผลที่ทำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะมากที่สุดคือ สนใจศิลปะของวัดเกาะ เช่น ภาพเขียนฝาผนังโบสถ์

ในส่วนของข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยวมีความสอดคล้องกันในทุกประเด็น ได้แก่ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังเป็นนักเรียน / นักศึกษา มีอายุระหว่าง 21-25 ปี ซึ่งปกติจะมีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท นิยมไปไหนมาไหนเป็นหมู่คณะ สาเหตุที่การวิจัยปรากฏผลดังกล่าว เนื่องจากในระยะเวลาเก็บข้อมูลอยู่ในช่วงเดือนพฤษภาคม-ตุลาคม ซึ่งเป็นฤดูฝน เป็นช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนน้อย (Low season) นักท่องเที่ยวที่ให้ความสนใจท่องเที่ยววัดเกาะส่วนใหญ่จึงมีแต่กลุ่มผู้ศึกษาดูงาน กลุ่มนักศึกษา และกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะเป็นเส้นทางเชื่อมโยงกับเส้นทางหลักเท่านั้น นอกจากนี้ การที่นักท่องเที่ยว

เกินครึ่งรู้จักวัดเกาะจากอินเทอร์เน็ต (Internet) ซึ่งในช่วงอายุ 21-25 ปี นักท่องเที่ยวยังเป็นนักศึกษา ส่วนใหญ่นิยมศึกษาหาข้อมูลจากสื่ออินเทอร์เน็ต สอดคล้องกับผลการศึกษาของ “We are social” บริษัทดิจิทัลเอเจนซีแห่งประเทศอังกฤษ และ “Hootsuite” ผู้ให้บริการระบบจัดการ Social media และ Marketing solutions ที่ได้รวบรวมสถิติการใช้งานอินเทอร์เน็ตจากทั่วโลก เมื่อเดือน มกราคม 2562 ระบุว่า กลุ่มผู้ใช้ Social network ในประเทศไทย กลุ่มใหญ่ที่สุดคือ ช่วงอายุระหว่าง 18- 24 ปี และ 25- 34 ปี (WP, 2562) และนอกจากนี้ การที่ชุมชนวัดเกาะมีหน้าเพจ Facebook อย่างเป็นทางการ ที่ตัวแทนชุมชนสร้างขึ้นมาในชื่อว่า “วัดเกาะ เพชรบุรี ชุมชน 300 ปี” ก็ถือเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวช่วงอายุดังกล่าวรู้จักชุมชนวัดเกาะผ่านช่องทาง Social network ส่วนเหตุผลที่ทำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะมากที่สุดคือ สนใจศิลปะของวัดเกาะ เช่น ภาพเขียนฝาผนังโบสถ์ สอดคล้องกับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสดูรับและเก็บข้อมูล นั่นคือกลุ่มนักศึกษาสาขาวิชาศิลปกรรมจากมหาวิทยาลัยในกรุงเทพฯ ที่เข้ามาศึกษาภาพจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถวัดเกาะ และจากการเก็บรวบรวมผลข้อมูลการวิจัยที่ใช้วิธีการคัดเลือกแบบบังเอิญ (Accidental selection) ก็มีผลทำให้การวิจัยปรากฏผลดังกล่าว ดังนั้นผลการวิจัยครั้งนี้จึงสามารถอ้างอิงได้เฉพาะในกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีช่วงอายุระหว่าง 21 - 25 ปี เท่านั้น

ส่วนผลการประเมินคุณภาพคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเองโดยกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว พบว่า มีตัวชี้วัดที่อยู่ในระดับมากที่สุดคือ ด้านความถูกต้องและครอบคลุมของข้อมูลเนื้อหา ($\bar{X} = 4.60$) เนื่องจากผู้วิจัยได้กำหนดโครงสร้างเนื้อหาในคู่มือจากการประชุมร่วมกับชาวชุมชนวัดเกาะผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่น ลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และสำรวจด้วยตนเอง จากนั้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนและผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการตรวจสอบเนื้อหาและความเหมาะสมในการใช้งาน จึงได้ข้อมูลที่มีความถูกต้อง ครบถ้วน และครอบคลุม นอกจากนั้น การประเมินคุณภาพคู่มือทุกตัวชี้วัดที่เหลืออยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากเช่นกัน ($\bar{X} = 4.11$) ซึ่งสอดคล้องกับผลการตรวจสอบคู่มือท่องเที่ยวโดยผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการ ซึ่งความคิดเห็นและข้อเสนอแนะไปในทิศทางเดียวกัน คือ ขนาดรูปเล่มเหมาะสม จักรวรรดิมือ การจัดรูปเล่มและแบ่งบทเนื้อหาสอดคล้องกับชื่อหนังสือ มีความถูกต้องและครอบคลุมของข้อมูลภาพประกอบภายในเล่มสวยงาม น่าสนใจ มีการใช้ภาษาและคำอธิบายที่เข้าใจง่าย ความครอบคลุมสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน มีความเหมาะสมสำหรับการศึกษด้วยตนเอง ข้อมูลและเส้นทางที่แนะนำในคู่มือสามารถนำไปใช้ได้จริง เหมาะสมในการนำไปเผยแพร่ให้เกิดประโยชน์ โดยมีความพึงพอใจต่อการใช้งานคู่มือในภาพรวมอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน

จากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า สิ่งสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน คือ คนในชุมชนทุกคนต้องเห็นคุณค่าของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่ตนเองมีอยู่ เข้าใจในเอกลักษณ์ของตน มีจิตสำนึกร่วม ห่วงแทน อนุรักษ์ เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการท่องเที่ยว

และต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ ยังต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน ในการสนับสนุนด้านงบประมาณและกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการสร้างเครือข่ายทางการท่องเที่ยวกับชุมชนอื่นๆ ผลักดันให้เกิดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ ก็จะทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นไปอย่างยั่งยืนและประสบความสำเร็จ ดังที่ โคลทแมน (Coltman, 1989) ได้ให้แนวทางในการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ 9 ประการ ดังนี้

1. ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวที่มีต่อเศรษฐกิจในสังคม
2. การพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องขึ้นอยู่กับจุดประสงค์และความต้องการของชุมชนว่า จะต้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนมากน้อยเพียงใด
3. วิธีการและความถี่ในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยวควรได้รับความเห็นชอบจากประชาชนในท้องถิ่น เพราะเป็นเครื่องวัดว่าท้องถิ่นนั้นๆ ต้องการท่องเที่ยวประเภทใด และจำนวนเท่าใด
4. ควรมีความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน ในการพยายามที่จะทำให้ในท้องถิ่นเป็นสถานที่พักผ่อนมีความสมบูรณ์และมีคุณภาพ
5. ในการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยว ไม่ควรให้มีผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่นผู้ที่เกี่ยวข้องในการวางแผนจึงต้องมีความระมัดระวัง และต้องวางแผนรองรับในเรื่องนี้เอาไว้ด้วยเพื่อที่จะรักษาวัฒนธรรมและค่านิยมของท้องถิ่นให้คงอยู่
6. เงินทุน แรงงาน รวมทั้งนักบริหารทางการท่องเที่ยว ควรมาจากชุมชนเจ้าของท้องถิ่นเพื่อที่นักท่องเที่ยวจะสามารถควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยว ให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการได้
7. ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมและงานเทศกาลที่จัดขึ้นเพื่อนักท่องเที่ยว
8. เรื่องราว และงานเทศกาลที่จัดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว จะต้องสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ วิถีความเป็นอยู่ และสภาพภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น
9. ก่อนที่จะลงมือการพัฒนาการท่องเที่ยว ควรจะพยายามขจัดปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนให้เรียบร้อย

ความโดดเด่นของชุมชนวัดเกาะ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี อยู่ที่ศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอันเป็นเอกลักษณ์ ถือเป็นจุดแข็งที่สามารถนำมาพัฒนาต่อยอดเป็นจุดดึงดูดทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวชุมชน และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้ หากคนในชุมชนร่วมกันธำรงรักษาความเป็นเอกลักษณ์นี้ไว้ รักษาสมดุลระหว่างวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมควบคู่ไปกับความเจริญใน

แบบสังคมใหม่ที่เข้ามาร่วมกันวางแผนและลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ก็จะทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างยั่งยืนและประสบความสำเร็จ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำหรับชุมชน

1.1 สมาชิกในชุมชนควรให้ร่วมมือในการวางแผนพัฒนาชุมชนร่วมกัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์เดียวกัน คือ ร่วมกันดึงดูดทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่เป็นจุดเด่นของตนเองออกมาให้ได้ เช่น การสืบสานวิถีชีวิตแบบเก่า การทำขนมหวาน งานฝีมือช่าง การเปิดบ้านเก่าและสถานที่สำคัญต้อนรับนักท่องเที่ยว ร่วมกันวางแผนจัดการทรัพยากรที่มีอยู่เหล่านั้นให้น่าสนใจและเป็นที่รู้จัก โดยไม่เป็นการสร้างขึ้นใหม่ เพื่อเชิญชวนนักท่องเที่ยวที่รักในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเข้ามาศึกษา นอกจากนี้ สิ่งสำคัญที่สุด คือ จะต้องมีการวางแผนรักษาความสมดุลระหว่างวิถีชีวิตแบบเก่ากับความเจริญแบบสังคมใหม่ที่เข้ามาและมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เพื่อป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ไม่ให้ความเจริญหรือผลประโยชน์ทางธุรกิจที่มาพร้อมกับการท่องเที่ยวเข้ามกระทบกับวิถีชีวิตของชาวบ้านจนเสียความเป็นตัวตนของชุมชนไป

1.2 ควรมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยดึงดูดเด่น เอกลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตในท้องถิ่นมาเป็นจุดดึงดูดทางการท่องเที่ยว

1.3 ควรมีการวางแผนและพัฒนาสร้างเส้นทางเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับชุมชนอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียง เช่น ชุมชนตลาดริมน้ำ ชุมชนคลองกระแซง (เส้นทางหลังจวนผู้ว่าอนุสาวรีย์สุนทรภู่ วัดพลับพลาไชย วัดมหาธาตุวรวิหาร) เพื่อสร้างความหลากหลายทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวได้อีกทางหนึ่ง

1.4 ควรมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลการท่องเที่ยวและกิจกรรมในชุมชนวัดเกาะอย่างต่อเนื่อง ผ่านทางหน้าเพจ Facebook “วัดเกาะ เพชรบุรี ชุมชน 300 ปี” และสื่ออื่นๆ ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ทราบข้อมูลและความเคลื่อนไหวทางการท่องเที่ยวในชุมชนอยู่ตลอดเวลา

1.5 ควรมีการขอความร่วมมือไปยังสถาบันการศึกษา หรือ หน่วยงานต่างๆ ที่มีเยาวชนขอความอนุเคราะห์อาสาสมัครนำเที่ยว หรือยุวมัคคุเทศก์ มาประจำที่ชุมชนวัดเกาะในวันหยุด เพื่อให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยว เป็นการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนบุคลากรนำเที่ยวในชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

2. สำหรับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง

2.1 ควรมีการให้ความช่วยเหลือชุมชนในด้านงบประมาณและร่วมวางแผนการพัฒนาชุมชนใน ทุกมิติ โดยเฉพาะทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่กำลังเป็นที่สนใจ มีการจัดโครงการ

เพื่อเป็นการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและเตรียมความพร้อมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น โครงการให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในชุมชน โครงการที่เป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์ทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน โดยมีการร่วมวางแผนกับชุมชนในทุกขั้นตอน ศึกษาความต้องการของคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย วางมาตรการป้องกันและควบคุมผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว และส่งเสริมให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดูแลชุมชนของเขาเองและปฏิบัติตามแผนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.2 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนอย่างเต็มที่ด้วยการสนับสนุนงบประมาณ หรือนำต้นแบบคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง ไปจัดพิมพ์ให้กับทางชุมชน เพื่อเผยแพร่ แจกจ่ายให้กับนักท่องเที่ยวต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการจัดทำคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเอง เป็นฉบับภาษาอังกฤษ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนวัดเกาะ
2. ควรมีการศึกษาและพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนวัดเกาะกับชุมชนอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียง เช่น ชุมชนตลาดริมน้ำ ชุมชนคลองกระแซง (เส้นทางหลังจวนผู้ว่าฯ อนุสาวรีย์สุนทรภู่ วัดพลับพลาไชย วัดมหาธาตุวรวิหาร) เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบุรี
3. ควรมีการพัฒนาคู่มือท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยตนเองในชุมชนอื่นๆ ของจังหวัดเพชรบุรี
4. ควรมีการนำข้อมูลจากคู่มือท่องเที่ยวชุมชนวัดเกาะด้วยตนเองไปพัฒนาเป็น Application นำเที่ยว ในโทรศัพท์มือถือ เพื่อเป็นทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนวัดเกาะอีกทางหนึ่ง

เอกสารอ้างอิง

- กัลยาณี กุลชัย. (2560). การสร้างคู่มือการท่องเที่ยวชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. **วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**, 20(20): 26-41.
- ชายชาญ ปฐมกาญจนา. (2556). แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตลาดบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- มธุรส ปราบไพรี และคณะ. (2550). การวิจัยผลกระทบจากการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนวัดเกาะ. เพชรบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.

- มลธิชา แจ่มจันทร์ และคณะ. (2550). การจัดระบบข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนวัดเกาะ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี. เพชรบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
- มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2543). รายงานสรุปภาพรวมการท่องเที่ยวประเทศไทยและกรณีศึกษาโครงการรักษาเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว (เชียงราย แพร่ หนองบัวลำพู เลย กระบี่ ตรัง นครปฐม เพชรบุรี). กรุงเทพฯ: มปท.
- ลัคนา ชูใจ และคณะ. (2550). การศึกษาบริบทแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนวัดเกาะ. เพชรบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
- สุจิต มานิตกุล. (2552). การพัฒนาคู่มือท่องเที่ยวชุมชนตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- Coltman, Michael M. (1989). *Travel and Tourism*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- WP. (2562). ล้าง Insight การใช้งาน “ดิจิทัล” ทั่วโลก 2019 “คนไทย” ใช้เน็ต 9 ชั่วโมงต่อวัน-มือถือนีมี 99 แอป. ค้นเมื่อ มีนาคม 1, 2562, จาก <https://www.marketingoops.com/reports/global-and-thailand-digital-trend-2019/>.